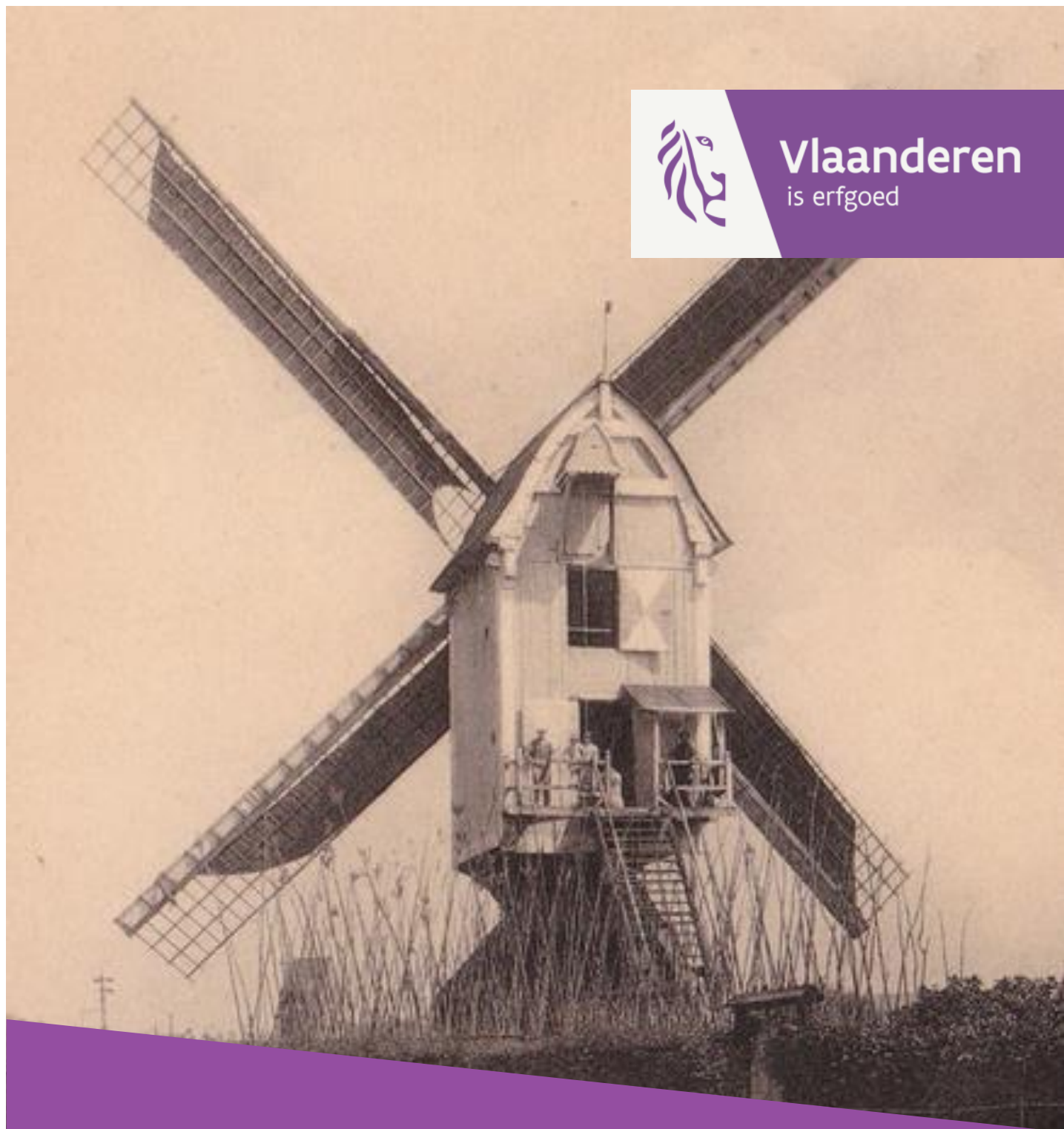

Vlaanderen
is erfgoed

Wijzigingsdossier Gansakkermolen in Geel

Monument (verplaatsing)

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Gansakkermolen in Geel, Molenstraat zonder nummer – monument
(verplaatsing)

Onderwerp

Benaming: Gansakkermolen of Molen van de Gansakker

Adres of ligging: Molenstraat zonder nummer Geel

Dossier

Type dossier: wijzigingsdossier

Dossiernummer: 4.001/12041/102.1

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: koninklijk besluit van 23 november 1981

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/besluiten/1757>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/7137>

Samenvatting

De bescherming als monument van de Gansakkermolen wordt gewijzigd in functie van de verplaatsing van de windmolen van de oorspronkelijke locatie in Geel naar de nieuwe locatie in Puurs-Sint-Amands. Door het bebouwen van de omgeving op de oorspronkelijke locatie was het onmogelijk geworden om de molen nog te laten draaien en malen, wat cruciaal is voor de erfgoedwaarde en het materiële behoud van de molen. Parallel aan de verplaatsing wordt de molen ingrijpend gerestaureerd. De verplaatsing van de molen is noodzakelijk voor het behoud van de erfgoedwaarden.

Auteur

Evert Vandeweghe met medewerking van Frank Becuwe

Datum

Datum: 1/12/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding opmaak dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historisch overzicht	4
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	5
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.5.	Historiek van het beschermings- en beheersdossier	8
3.	Evaluerend gedeelte	9
3.1.	Evaluatie van de wijziging van de bescherming	9
3.1.1.	Wijziging in functie van verplaatsing	9
3.1.2.	Impact op de erfgoedwaarden	10
3.1.3.	Impact op de beheersdoelstellingen.....	10
3.2.	Motivering van de afbakening van de wijziging	10
3.3.	Juridische toestand	11
3.3.1.	Kadaster en ligging.....	11
3.3.2.	Onroerend Erfgoed:	11
3.3.3.	Omgeving:	11
4.	Beheersvisie	11
4.1.	Maatregelen voor de ontmanteling, verplaatsing en heroprichting.....	11
5.	Bronnen	11
6.	Bijlagen	12
6.1.	Omgevingsplan oorspronkelijke locatie.....	12
6.2.	Omgevingsplan nieuwe locatie	12
6.3.	Fotobijlage	12
6.4.	Documentatie	12
6.5.	Inspectierapport Monumentenwacht Vlaanderen (2019)	12

1. AANLEIDING OPMAAK DOSSIER

Dit wijzigingsdossier wordt opgemaakt in functie van de verplaatsing van de Gansakkermolen van Geel die beschermd werd als monument op 23 november 1981 om reden van de industrieel-archeologische waarde.

Omwille van de verkaveling en de bebouwing van de omgeving is de windvang op de huidige locatie immers dermate slecht (zie bijlage 6.3. foto 55-56) dat de erfgoedwaarden van het monument op die locatie niet te behouden zijn: de molen is al sinds 1987 in onbruik en sinds 2003 gedemonteerd. Een heroprichting als maalvaardige molen, noodzakelijk voor het behoud van de erfgoedwaarden, is alleen mogelijk en zinvol op een nieuwe locatie.

De verplaatsing van het monument is mogelijk overeenkomstig artikel 6.2.1, 2° van het Onroerenderfgoeddecreet dat stelt dat de Vlaamse Regering een besluit tot definitieve bescherming kan wijzigingen of opheffen als een verplaatsing van het beschermde goed noodzakelijk is voor het behoud van de erfgoedwaarden ervan. Het draaien en malen van een molen is immers bepalend voor de erfgoedwaarde (de industrieel-archeologische waarde) en is de beste garantie voor een goed onderhoud.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

De gedemonteerde Gansakkermolen bevond zich oorspronkelijk in de Molenstraat zonder nummer in Geel (Kadastraal gekend als: Geel, 1ste afdeling, sectie H, perceelnummer 798/C (deel)). De gedemonteerde Gansakkermolen zal heropgebouwd worden in Puurs-Sint-Amands, Molendreef 45 (Kadastraal gekend als: Puurs-Sint-Amands, 5de afdeling, sectie B, perceelnummers 450 en 450A/2)

2.2. Historisch overzicht

De Gansakkermolen, Molen van de Gansakker of Molen van Bakelants (naar de familie die de molen bezat van 1906 tot 2000) werd op het einde van de 18de eeuw gebouwd door Gilliam Keersmaeckers als een koren- en moutmolen. Op 29 juli 1797 lieten de Gasthuiszusters van Geel mout voeren naar de nieuwe windmolen, wat kan dienen als terminus ante quem voor de bouw van deze standaardmolen. Op een balk binnen is het jaartal 1799 gekerfd. De molenbouwer is niet gekend maar van 1750 tot 1820 was de familie Willems actief als molenbouwer in de regio van Geel.¹

Verskillende molenonderdelen bevatten oude teltekens of inscripties. Op één regel valt de datum 1827 te ontcijferen, op één van de grote wielen staat "1853", omwille van een herstelling dat jaar. Het opschrift "1913 IC [*Jesu Christi*]" op één van de klauwen van de standaard wijst dan weer op een herstelling of vervanging dat jaar (zie fotoregistratie, foto 61) en een lijst bevat de inscriptie "BAKELANTS 1918 M. CLAERBOUT 1918". In 1943 werd een herbruikte potroede, afkomstig van een houten molen in Westmalle, geplaatst als binnenroede. Drie jaar later voerde men nog een groot onderhoud en herstel uit met de plaatsing van een nieuwe ijzeren vang. In de jaren 1960 werd de molen stilgelegd maar tot 1987 draaide hij nog occasioneel (zie bijlage 6.4. foto 1-15). Op 23 november 1981 werd de molen beschermd als monument omwille van de industrieel-archeologische waarde.²

¹ DE BONT 1981, 25.

² KENNES & STEYAERT 2002, s.p. en PEELMAN voorjaar 2016, 8.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De Gansakermolen is een houten standaardwindmolen van het Kempische type met een meel- of graanzolder en een gesloten voet. Deze polygonale onderbouw is opgemetseld in rode baksteen en steekt onder een met eikenhouten schaliën gedekt tentdak. Twee tegenover elkaar liggende deuren geven toegang tot deze onderbouw. Binnenin bevinden zich vier gefundeerde teerlingen in massief metselwerk waarop de twee kruisplaten rusten. Vanop de kruisplaten schragen acht steekbanden de standaard, die met klauwen de kruisplaten vat. De vier buitenste steekbanden schoren daarbij tegen de zetel rond de standaard. De lange en korte berriebalken boven de zetel dragen de houten molenkast, die met zijn gevluht en staart ophangt aan de 4,50 meter lange steenbalk. Deze balk bevindt zich, rustend op een boezem (brasem) bovenaan de standaard. De constructieve delen van de molen zijn uitgevoerd in eikenhout. Op de standaard is een loden christusfiguur bevestigd.

De houten molenkast (van 4,27 m x 5,95 m x 6,20 m) is kortgerokt, met baard (voorschoot) aan de windzijde (windweeg), doorlopende voor- en bovenbalk (achterbalk in het Brabants dialect), en uitstekende vloerbalken (onderbalken). De gebogen molenkap heeft rabatwerk als dakbedekking en was oorspronkelijk bekleed met eikenhouten schaliën. Een decoratief afgewerkte makelaar met windvaan bekroont aan de staartzijde de molen. De staartzijde (de voorweeg) en de zijkanten (zijwegen) van de molenkast zijn bekleed met verticale houten wandplanken in lariks (Oregon). Deze zijn grijs geschilderd en van een witte omranding voorzien. Aan de staartzijde wordt deze beplanking onderbroken door een deur en een laadvenster, waarvan de binnenkant in beide gevallen is beschilderd met twee naar elkaar gerichte driehoeken. De windzijde (windweeg) was oorspronkelijk bekleed met horizontale gepotdekselde planken of eikenhouten schaliën, die in de loop van de 20ste eeuw werden vervangen door asbestcement leien.

Aan de molenstaart, voorzien van een trekstang, hangen het kruitwerk en de molentrap op. Tot het kruitwerk behoren een kruitwiel met handspaken, een kruitwiel, een kruitwiel met ring en twee loopschoren. De rechthoekige molentrap met sleeptrede was afkomstig van een molen in Arendonk.³ Hij is voorzien van twee leuning (met tussenlat) en haakt aan de frontbalk van het balkon vast in ijzeren ogen. Het balkon, voorzien van een balustrade, strekt zich uit over de volledige breedte van de molenkast en is opgebouwd op de doorstekende balken tussen de balklaag van de meelzolder. Het balkon hangt met twee trekstangen, vastgemaakt aan de frontbalk, op aan de hoekstijlen van de molenkast. Het balkongedeelte aan de vangzijde (rechterkant) is voorzien van een afdak, waarvan de linker stijl als steun fungeert voor de trapleuning. In de vloer steekt een luiluk. Een luikap met decoratieve randafwerking beschermt het buitenluiwerk met lui- of buitenreep. Deze luikap was oorspronkelijk bekleed met eikenhouten schaliën. Windborden met een ornamentale afwerking zomen het uitstekende dak af.

Het gevluht bestond uit gestroomlijnde, meer bepaald halfverdekkerde geklinknagelde roeden in gelast staal, windplanken met een snel uitneembaar gedeelte, twee meter lange stormplanken met houten veer en een eiken hekwerk zonder scheibussen. De binnenroede was een herbruikte Potroede. De gietijzeren insteekaskop op de molenas is afkomstig van de ijzergieterij en smederij Van Aerschot uit Herentals. De askop is rood geschilderd met witte randen, de roeden zijn rood, de buitenzomen groen en de windplanken wit.

In de molen bestaat de molenuitrusting op de steenzolder uit twee koppels molenstenen (met houten steenbus). De steenkoppels (voornamelijk natuurstenen molenstenen) zijn ingekist in houten steenkuipen, telkens afgedekt met twee halfcirkelvormige houten kuipdeksels. Op beide steenkuipen rust een graanbak op tremen. Onder de graanbak bevindt zich een schudbak. Een staakijzer met schijfloop (lantaarn) drijft telkens de looper

³ Verslag van architect Paul Gevers, 22 april 1983 (VAC Antwerpen, dossier Geel verplaatsingsvoorstel 1978-1993 / 554).

(bovenste molensteen) aan. De schijfloop van de voorste steenkuip haakt in het voorwiel (of kleine aswiel) op de molenas in, terwijl het vangwiel (of grote aswiel) op de eikenhouten molenas de schijfloop van de achterste steenkuip aandrijft. Het voorwiel met een diameter van 2,62 m telt 59 kammen, het vangwiel met een diameter van 3,20 m 68 kammen. Onder beide liggers (onderste molenstenen) bevindt zich een lichtwerk (met lederen riem en tegengewicht) om bij het malen de afstand tussen beide stenen te regelen. Om de stenen op te lichten in functie van het scherpen staat bij de steenkuipen een galg met steenschroef en steenbeugels opgesteld.

Tegen de vangzijde (rechterzijwand) bevindt zich de stalen hoepelvang met vangplank, vangbalk, vangezels, sabelijzer, vanghaak, vangtrommel en vangtouw. De keervang is voorzien aan de steenrechtzijde (linkerzijwand). In de molenkap bevindt zich het luiwerk met luias, wip, klauwwiel (met ijzeren klauwen), bedieningstouw, klauwreep en luiwiel, dat voor de aandrijving inhaakt in het kleine aswiel.

Centraal op de onderliggende meelzolder verenigen de twee houten toevoergoten onder de molenstenen zich in een houten meelgoot met meelbak. In een hoek staat een haverpletter. Aan de vangzijde geeft een houten steektrap toegang tot de steenzolder. In de gesloten voet bevindt zich een wanmolen.

De Gansakermolen heeft een aantal typisch regionale (Kempische) karakteristieken, die ook grotendeels van toepassing zijn op de andere twee bewaarde molens in Geel, met name de Molen van Larum en de Molen van 't Veld (zie bijlage 6.4. foto 53-54).⁴ De belangrijkste hiervan zijn:

- de tamelijk langwerpige teerlingen;
- de vrij steile steekbanden;
- de kortere hoekstijlen en bredere molenkast;
- de specifieke trekbalverbinding, waarbij voor de verbinding van de hoekstijlen, de daklijsten of voeghouten, de stefelbalk en de bovenbalk een eigen constructiewijze wordt gehanteerd. De hoekstijlen hebben een dubbel getrapte pin in een kopshouten inkeping. De stefelbalk en de bovenbalk, eventueel ook de midden- of koppelbalk, komen dan met een vernauwing in die inkeping te liggen. Op de daarbovenuit stekende twee pinnen van de hoekstijlen liggen de daklijsten. Houten pinnen sluiten alles aan elkaar;
- de ten opzichte van de hoekstijlen minder excentrische ligging van de windpeluw;
- het ontbreken van een kombuis;
- de korte molenrok met grotere ronde, enigszins klokvormige voorschot aan de windzijde;
- de trekstangen tussen het balkon en de hoekstijlen in de plaats van ondersteunende schoren tegen de hoekstijlen;
- het zich over de volledige straatzijde uitstrekkend balkon met in de vloer een groot luiluik;
- de in een ijzeren beugel onder de vloerbalk opgehangen staart (waardoor een staartbalk ontbreekt);
- de rechthoekige in plaats van trapeziumvormige trap;
- het ontbreken van een binnenlui, wat zich vertaalt in de aandrijving van het luiwerk door het kleine aswiel en niet door het vangwiel. Bijgevolg is enkel een buitenreep aanwezig, waarmee de zakken graan via het in de regel dan ook grotere luik boven de toegangsdeur op de steenzolder worden getrokken. Luiwerk en luikap bevinden zich dan ook eerder links in de molenkap;
- het ontbreken van bijbanken bij de tremelvormige graanbakken;
- de meer ronde, schuitvormige molenkap;
- de kleuren van het gevlucht;
- het grijs schilderen van de molenkast en het voorzien van een witte omranding.

⁴ Gebaseerd op BAUTERS 1978, 40-49 en BAUTERS 2000, 87-119 & 271.

- de op een sierlijk gedraaide eikel uitlopende graat of borstnaald (centraal in de windweeg), vlak onder de baard of de voorschoot.

Op de huidige locatie situeren zich ondergronds vermoedelijk nog de geheide kruipalen rond de molen. Op de nieuwe locatie is een molenberg aangelegd met ingewerkt de funderingen voor de toekomstige teerlingen.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het monument waarvoor dit dossier wordt opgemaakt, is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 19 november 2019, op 8 februari 2022 en op 25 oktober 2022. De fysieke toestand is bij deze gelegenheid fotografisch gedocumenteerd. De registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het ogenblik van de wijziging. De molen is volledig gedemonteerd en wordt op twee plaatsen bewaard. De molenkast, de molenonderdelen en de kapconstructie bevinden zich in het gemeentelijke magazijn van Puurs (Schoubroek), het gemeentemagazijn Sint-Amands (Hemelrijken 11) en de Technische Dienst Puurs (Lichterveld 2), alle drie in Puurs-Sint-Amands.

Voor een recente en gedetailleerde bouwfysische evaluatie van het goed, wordt verwezen naar het inspectierapport van Monumentenwacht Vlaanderen die het goed inspecteerde op 9 december 2019 (Puurs-Sint-Amands) en 11 december 2019 (Geel) (zie bijlage 6.5.). Op basis van deze inspectie is de bouwfysische toestand van de molen redelijk (op een zesdelige schaal: uitstekend – goed – redelijk – matig – slecht – zeer slecht). Deze inspectie bevestigde ook dat er dringende maatregelen nodig zijn om het behoud van de molen te verzekeren: het onderhoud van de molen is slecht (op dezelfde zesdelige schaal) en het risico op gevolgschade is acuut (op een 6-delige schaal: geen – weinig – redelijk – aanzienlijk – verhoogd – acuut).

In Puurs-Sint-Amands (opslag) werden delen van het molenkot geïdentificeerd (de molenaarstrap, twee balken uit de windweeg (gezien hun kromming en uitsparing in het midden voor de borstnaald), vier hoekstijlen (één sterk aangetast aan de onderzijde), luik, steenbalk (mogelijk met brasem), ijzeren daklijst, delen van de wieken, steenlijsten (beide gebroken ter hoogte van de kroonstijlen), verschillende wegen, houten daklijst, trekstangen van de staart, ijzerbalken, delen van de voorweeg, berriebalk lang, berriebalk kort, pinnebalk, pinnesteel en bakstenen van de teerlingen) en delen van de maaltechniek (meelgoot (schuif), lichtbalk, wiek, springbeugel van de molenas, stelwielen, peerijzer, poulie voor riemaandrijving (mogelijk graanbreker), vangbalk, lagering luias en vangtabel), evenals een haverpletter en maalstenen.

Ook in Geel (opslag) werden delen van het molenkot geïdentificeerd (zetel, staak met stormpin, staartbalk, windpeluw, schijf voor op de staak (maanstuk), meesterbanden, okselbanden, kruisplaten, deur, spanten, opengewerkt spant van de voorweeg, spanten, beplanking en dakbedekking van de luikap, trapwang, afdekking loergat, dakdekking, windvaan en deur) en delen van de maaltechniek (molenas, steenkisten, molenstenen, vangwiel met kammen, voorwiel, sterrenwiel, meelgoot (schuif), spindel galg, gietijzeren assekop (Van Aerschot), springbeugel luias, losse rijs, wieken, bonkelaars met klauwijzer, luias, vangtrommel, galg, karens, lagerblok as en stalen vanghoepels), evenals enkele losse elementen die verbonden zijn met het molenaarsambacht, zoals een trapspie voor het openleggen van de stenen, bilhamers, spullen en een zakkenstempel.

2.5. Historiek van het beschermings- en beheersdossier⁵

De Gansakkermolen werd op 23 november 1981 beschermd als monument omwille van de industrieel-archeologische waarde. Op het moment van bescherming werd het behoud van de erfgoedwaarde echter al enige tijd bedreigd.

Reeds in 1958 werd er in de lokale pers gesproken van ontmanteling en verplaatsing van de molen omdat deze op de bestaande locatie bijna volledig ingebouwd was waardoor de windvang ontoereikend was (ruwheidscategorie: gesloten).

In 1973 werd een eerste poging gedaan tot bescherming van de molen, inclusief de omgeving als landschap. Dit beschermingsinitiatief werd stopgezet omdat zowel de gemeente als de provincie voorstander waren van een verplaatsing. Eind jaren zeventig werd voorgesteld om de molen te verplaatsen naar Stelen (Geel). De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen gaf hiervoor een negatief advies maar ging wel principieel akkoord met een verplaatsing.

In 1986 gaf de KCML een gunstig advies voor de verplaatsing van de molen in Geel maar ook dit initiatief liep uiteindelijk dood.

In 1990 gingen de wieken aan het draaien tijdens een zware storm waarop de windplanken en de "halve verdekking" op de toppen van de roeden verwijderd werden. Hieruit bleek dat er een groot gevaar voor roedebrek was en dat het gevluucht aan vervanging toe was.

Op 29 januari 1994 werden de wieken verwijderd (zie bijlage 6.4. foto 16-20) en op 17 februari 2003 werd ook de molenkast van de standaard gehaald en op een naburig perceel (810C) geplaatst door Molenbouw John de Jongh uit Veldhoven (NI), begeleid door architect Paul Gevers (zie bijlage 6.4. foto 21-33). De overige molendonderdelen werden in een stadslods in Kievermont (Geel) opgeslagen. Op dat moment werd de molen opgemeten, gefotografeerd, de onderdelen genummerd (metalen plaatjes) en een verslag van de toestand van de molen vóór demontage opgemaakt, evenals een diagnosesnota opgesteld. Paul Gevers maakte in maart 2004 in opdracht van de toenmalige eigenaar ook een ontwerp met tekeningen, bestek en prijsraming op (zie bijlage 6.4. foto 36-48).

In 2006-2008 vroeg de Duitser Dieter Borngräber, die de molen in 2000 gekocht had, met hulp van de Vrienden van de Geelse Molens onderhoudspremies aan voor werken aan de vier wegen (2006), herstel van de molenkast en de standaard (2007) en het opmetselen van de teerlingen (2008), telkens door Molenbouw de Jongh B.V.⁶ In mei 2008 kreeg Borngräber een bouwvergunning om de molen te restaureren en te verplaatsen naar de Mannestraat in Kievermont Heikant in Geel maar dit project ging niet door om financiële redenen. Ook onderhandelingen in 2010-2011 met vzw Kempens Landschap om de molen in de Kempen herop te richten sprongen uiteindelijk af.

Op 6 november 2014 verkocht Borngräber uiteindelijk de molen aan de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon (KVNS) met de bedoeling deze herop te richten aan de Molendreef 45 in Puurs-Sint-Amands, op gronden van Natuurpunt VZW met recht van opstal voor de KVNS hiervoor. De locatie van de heroprichting bevindt zich circa honderd meter ten zuidwesten van de plaats waar tot 1903 de gelijkaardige Scheldemolen stond (zie bijlage 6.4. foto 49 en 51-52) en die ondertussen bebouwd is. Deze heropbouw kadert in het herstel van het historische kouter- en meersenlandschap.

Op 15 november 2015 diende ingenieur en architectenbureau Bruno Callaert hiervoor een bouwaanvraag in, in opdracht van de KVNS (zie bijlage 6.4. foto 50). Nadat de

⁵ Gebaseerd op: stadsarchief Geel, knipselmap "Gansakkermolen" en Archief van het Agentschap Onroerend Erfgoed, dossier Gansakkermolen in Geel (A/0554).

⁶ "Molen Gansakker herleeft", *Gazet van Antwerpen*, 22 augustus 2007, 40.

bouwvergunning werd verleend, werd op 15 december 2015 gestart met de bouw van de molenberg. Omdat naast de molen geen bijkomende bebouwing mogelijk was in deze landbouwzone, werd beslist om de ruimte voor bergingen, sanitair en een molinologisch museum onder te brengen in die molenberg. Dit werd gerealiseerd onder leiding van architect Bruno Callaert en met Sven Vekemans als hoofdaannemer. Op 11 juni 2016 werd het Vlaams Centrum voor Molinologie officieel geopend.

Ondertussen gaf het agentschap Onroerend Erfgoed op 4 maart 2016 toelating om de molenkast te verplaatsen naar de nieuwe locatie.⁷ Deze verplaatsing werd op 8 april 2016 uitgevoerd door de Firma 't Gebinte Molenbouw van Johan De Punt (zie bijlage 6.4. foto 34-35). Alle onderdelen van de molen werden verplaatst, inclusief later toegevoegde metalen versterkingen, en ongeacht de fysieke toestand van de onderdelen. Naar aanleiding van deze verplaatsing werden foto's voor, tijdens en na de demontage en het transport gemaakt en de molenkast werd opgemeten, genummerd en gestockeerd in een container op het nieuwe perceel.

De KVNS en Natuurpunt VZW dienden als betrokken zakelijkrechthouders (van de huidige en nieuwe locatie van het monument) op 30 januari 2019 een gezamenlijk verzoek in om de windmolen te verplaatsen van Geel naar Puurs-Sint-Amands.

Op 24 maart 2021 werd een beheersplan goedgekeurd voor de molen dat geldt voor 24 jaar. Datzelfde jaar sloot de Stichting Kempens Landschap een beheersovereenkomst af met KVNS en de gemeente Puurs-Sint-Amands om de restauratie en verplaatsing van de molen in goede banen te leiden. Patrick Vanroy uit Meerhout werd aangesteld als architect (plannen van 26 oktober 2022, zie bijlage 6.4. foto 57). In augustus 2021 werden de onderbouw, kap en wieken verplaatst van een depot van Defensie op het domein Kievermont in Geel naar de gemeentelijke magazijnen van Puurs-Sint-Amands.

De fysieke toestand van de molen is sinds de bescherming in 1981 achteruit gegaan omwille van achterstallig onderhoud en omdat er amper gemalen werd door een gebrekkige windvang, de stormschade van 1991 en de demontage tussen 1994 en 2003. In 2003, bij de ontmanteling, werd gesteld dat nog meer dan 70 % van de originele balken en onderdelen in uitstekende staat verkeerden. De voor- en zijwegen konden op dat moment nog behouden blijven, de windweeg diende bijna volledig vervangen te worden. Ook op 4 maart 2016 stelde het agentschap Onroerend Erfgoed nog vast dat de molenonderdelen in goede staat waren en dat heropbouw van de molen nog steeds mogelijk was mits die zo snel mogelijk uitgevoerd werd, onder andere omdat de gedemonteerde staat een verhoogd risico geeft op aantasting, bijvoorbeeld door houtborende insecten. Bij de verplaatsing van de molenkast op 8 april 2016 werd houtrot vastgesteld in een paar balken onderaan en werden de twee balken aan weerszijden van de spil, die de beide wegen ondersteunen, doorgezaagd. In de loop van 2022 bleek dat de molenas integraal vervangen moet worden.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de wijziging van de bescherming

3.1.1. Wijziging in functie van verplaatsing

De Gansakkermolen werd beschermd op 23 november 1981 omwille van de industrieel-archeologische waarde. Het functioneel houden van de molen (maalvaardigheid) was op dat moment al een belangrijk aandachtspunt bij de bescherming.

⁷ PEELMAN voorjaar en zomer 2016.

De wijziging van de bescherming in functie van verplaatsing is noodzakelijk voor het behoud van de erfgoedwaarden (industrieel-archeologische waarde) omdat de windvang op de huidige locatie niet langer voldoende is.

3.1.2. Impact op de erfgoedwaarden

Het verplaatsen van het monument en de heropricting op een nieuwe locatie heeft een positieve invloed op de erfgoedwaarde, met name op de industrieel-archeologische waarde.

De huidige gedemonteerde staat betekent een volledige aantasting van de in het beschermingsbesluit van 1981 vermelde industrieel-archeologische waarde en ook een heropricting op de huidige locatie zou deze waarde ernstig aantasten omwille van de ontoereikende windvang (ruwheidscategorie: gesloten). Het malen van de molen is immers essentieel om deze erfgoedwaarde te garanderen, zoals voorzien in artikel 6.1.5. van het Onroerenderfgoedbesluit. De nieuwe locatie ligt in de oksel van een Scheldebocht waardoor een perfecte windvang mogelijk is over een hoek van circa 180°.

3.1.3. Impact op de beheersdoelstellingen

De Gansakkermolen werd beschermd als monument bij koninklijk besluit van 23 november 1981. In het beschermingsbesluit, noch in het inhoudelijk dossier werden beheersdoelstellingen of bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud opgenomen. Overeenkomstig artikel 12.3.2 Onroerenderfgoeddecreet zijn uitsluitend de algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van toepassing. De verplaatsing van de molen heeft dan ook geen formele impact op de beheersdoelstellingen of de bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud. Ook het op 24 maart 2021 goedgekeurde beheersplan voor deze molen gaat uit van een verplaatsing en heropricting als windmaalvaardige molen in Puurs-Sint-Amands.⁸

Een verplaatsing en heropricting als maalvaardige molen op de nieuwe locatie in Puurs-Sint-Amands is noodzakelijk voor het behoud van de erfgoedwaarden. Het draaien en malen van de molen is de beste garantie voor een goed onderhoud en toekomstig beheer.

3.2. Motivering van de afbakening van de wijziging

De afbakening van het beschermd onroerend goed op het plan op de huidige locatie en de nieuwe locatie is opgenomen als bijlage bij het ministerieel besluit. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 2 van het wijzigingsbesluit.

Beide percelen waarop de molenberg zich bevindt, worden beschermd als monument omwille van het belang van aanhangende delen (zoals de wieken en de staart) en van niet-gekadastrerde delen (zoals de kruipalen, het kruipad, de molenbelt inclusief de keermuren die de belt verstevigen en de belttrap of -pad,...) voor de werking van de molen en de erfgoedwaarde. Deze afbakening sluit ook aan bij het beheersplan (dat op 24 maart 2021 goedgekeurd werd) en is noodzakelijk voor de windvang (cruciale 100 meter-zone) aan de zuidwestzijde van de molen (overheersende wind). Windvang is immers de reden voor deze verplaatsing.

⁸ Zie hoofdstuk 5. Visie op toekomstig beheer in: STEENMEIJER ARCHITECTEN 2020: *Beheersplan onroerend erfgoed. Gansakkermolen*, 25-28.

3.3. Juridische toestand

3.3.1. Kadaster en ligging

De gedemonteerde Gansakkermolen bevond zich oorspronkelijk in de Molenstraat zonder nummer in Geel (Kadastraal gekend als: Geel, 1ste afdeling, sectie H, perceelnummer 798/C). De gedemonteerde Gansakkermolen zal heropgebouwd worden in Puurs-Sint-Amands, Molendreef 45 (Kadastraal gekend als: Puurs-Sint-Amands, 5de afdeling, sectie B, perceelnummers 450 en 450A/2).

3.3.2. Onroerend Erfgoed:

Op de omgevingsplannen in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van de oorspronkelijke locatie en de nieuwe locatie.

3.3.3. Omgeving:

Er is geen APA, BPA, verkaveling of RUP van toepassing maar de gemeente Puurs-Sint-Amands plant een RUP om het landschap tussen de Molendreef en de Schelde te herstellen in zijn oorspronkelijke toestand (meersen). Deze doelstelling vormt geen conflict met de doelstelling van het beschermde monument.

4. BEHEERSVISIE

4.1. Maatregelen voor de ontmanteling, verplaatsing en heroprichting

Alle concrete maatregelen voor de verplaatsing, de stockage en de heroprichting van het beschermde goed zijn opgenomen in artikel 3 van het wijzigingsbesluit.

5. BRONNEN

Archief van het Agentschap Onroerend Erfgoed, dossier Gansakkermolen in Geel (A/0554). Stadsarchief Geel, knipselmap "Gansakkermolen".

STEENMEIJER ARCHITECTEN 2020: *Beheersplan onroerend erfgoed. Gansakkermolen.*

BAUTERS P. 1978: *Vlaamse molens. Wind- en watermolens in Vlaanderen, geschiedenis, bouw, werking, recht*, Antwerpen.

BAUTERS P. 1989: *Kracht van wind en water. Molens in Vlaanderen*, Leuven.

BAUTERS P. 2000: *Van Zadelsteen tot Zetelkruier. Tweeduizend jaar molens in Vlaanderen. Volume 2*, Gent.

BROECKX A., EVERTS M. & VERHULST K. 2015: *Projectwerk Landschapskunde. Zuurstof voor Sint-Amands*, onuitgegeven projectwerk Landschapskunde faculteit Wetenschappen.

CALLAERT B. & STEENMEIJER R. s.d.: *Beschrijvende nota*, s.p.

DE BONT M. 1981: *De molens van Geel*, Geel.

DEVYDT C. & VAN DAMME G. 1975: *De Belgische windmolens*, Tielt.

HOLEMANS H. & LEMMENS P.J. 1978: *Molens der Zuiderkempem*, Nieuwkerken, 7.

PEELMAN M. 2016: De nieuwe locatie voor Het Vlaams Centrum voor Molinologie krijgt vorm..., *Molinodialoog*, voorjaar 2016.

PEELMAN M. 2016: De nieuwe locatie voor Het Vlaams Centrum voor Molinologie is een feit..., *Molinodialoog*, zomer 2016.

DENEWET L. & HOLEMANS H. s.d.: *Geel, Antwerpen Gansakkermolen* [online], <http://www.molenechos.org/molen.php?nummer=231> (geraadpleegd op 15 oktober 2019).

6. BIJLAGEN

6.1. Omgevingsplan oorspronkelijke locatie

6.2. Omgevingsplan nieuwe locatie

6.3. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

6.4. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk wijzigingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

6.5. Inspectierapport Monumentenwacht Vlaanderen (2019)